

Людмила Веремюк,
Кандидат педагогічних наук,
Уманський державний педагогічний університет імені П. Тичини

ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Ключові слова: друга іноземна мова, принципи навчання, формування мовних компетентностей.

Сутність проблеми, стан її дослідження. В контексті розвитку міжкультурної співпраці і засобів інтернаціональних зв'язків в усіх напрямках науково-технічного і соціально-культурного життя країн підвищилась орієнтація на міжнародні вимоги до рівня володіння іноземними мовами (ІМ). При цьому, особливий акцент фокусується на соціокультурний аспект, який передбачає необхідність забезпечити можливість рівнозначного міжкультурного спілкування. Відомо, що володіння іноземною мовою стає необхідним компонентом професійної компетенції особистості, ознакою її культурного рівня, цивілізованості, здатності інтегруватися в загальноєвропейські цінності. У контексті сучасного підходу до визнання ролі іноземної мови в усіх сферах соціально-культурної та професійної діяльності людини значно підвищуються вимоги до навчальних закладів, які повинні сформувати у учнів і студентів уміння використовувати іноземну мову у комунікативних цілях, що є метою вивчення дисципліни «іноземна мова», а в останні роки і дисципліни «друга іноземна мова».

У теорії і на практиці навчання іноземної мови накопичено значний досвід з урахуванням досягнень сучасної лінгвістики, психології, соціолінгвістики, а також завдяки використанню сучасних методів навчання і новітніх технологій. Актуальним на сьогодні є питання про вивчення факторів, які сприяють оптимізації вивчення не лише першої, але і другої, а іноді і третьої іноземної мови.

Реалізація дидактичних і методичних принципів у процесі формування мовних компетентностей другої іноземної мови у майбутніх учителів досліджується як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Серед них назвемо Н. В. Баграмову, Н. В. Баришнікова, А. Л. Бердичевського, І. Л. Бім, А. О. Анісімову, Б. А. Лапідуса, Б. С. Лебединську, Н. М. Марченко, О. А. Палія, М. І. Реутова, Г. Нойнер, Б. Хуфайзен, У. Єсснер, Й. Ценоз та ін. Аналіз наукової літератури з цієї проблеми свідчить, що недостатньо вивченими є різноманітні підходи до навчання ІМ2 на основі АМ. Особливо це стосується визначення і тлумачення принципів навчання ІМ2 та їх реалізації, уміння вільного володіння німецькою мовою (ІМ) як другою іноземною мовою (ІМ2) після англійської мови.

Методологія, методи та дослідницькі інструменти. При написанні статті було використано наступні методи: системний аналіз документів і наукових розвідок досліджуваної проблеми, за допомогою якого виявлено можливі аспекти її розгляду; термінологічний аналіз, який знадобився у процесі з'ясування сутності підходів до вивчення іноземних мов.

У процесі навчання другої іноземної мови використовують ряд принципів, а саме: *когнітивний принцип, принцип інтенсифікації навчання, принцип інтеграції, принцип комунікативної спрямованості, принцип міжкультурної спрямованості, принцип соціокультурної спрямованості, принцип використання контрастивного підходу.*

Когнітивний принцип при навчанні другої іноземної мови є абсолютною необхідністю для інтенсифікації навчального процесу в умовах обмеженої кількості годин, що відводиться на її вивчення. Саме при вивченні другої і наступних мов студент може йти шляхом природного пізнання – від розуміння властивостей і призначення цілого до її структури і її складовим [4,4-11]. Згідно із цим принципом, навчальний процес з оволодіння другою ІМ не повинен бути подібним до процесу навчання першої ІМ. Використання цього принципу сприяло активізації розумової та пізнавальної діяльності студентів, створювало для них інтелектуальні труднощі, стимулюючи при цьому їхню когнітивну діяльність. Відтак, реалізація принципу когнітивно-інтелектуальної спрямованості забезпечила високу продуктивність опанування другою ІМ, надала навчальному процесу динамічного характеру.

Принцип **інтенсифікації навчання** другої ІМ [2, 21] було зреалізовано завдяки урахуванню наявності подібних мовних явищ у англійській та німецькій мовах, фонової лексики, а також досвіду вивчення англійської як першої ІМ. Підкреслимо, що цей принцип є особливо актуальним для мов однієї мовної групи. Однак, спираючись на досвід студентів в оволодінні як рідною, так і першою ІМ, інтенсифікувати цей процес можна також, якщо виучувані ІМ відносяться до різних мовних груп. Для реалізації принципу інтенсифікації навчання другої ІМ було враховано такі фактори:

- спорідненість мов;
- володіння учнями великою кількістю інтернаціоналізмів, лексичних одиниць, запозичених з англійської;
- наявність високого рівня мотивації в оволодінні учнями другою ІМ як засобом спілкування;
- рівень сформованості рефлексії в учнів;
- наявність автентичних навчальних засобів, а також підручників, у яких враховані закономірності оволодіння другою ІМ;
- тривалість курсу навчання, кількість навчальних годин.

Принцип інтеграції у процесі навчання іноземній мові ефективно застосовувався не лише на рівні зв'язків з іншими предметами, а і в межах самої дисципліни. Важливим аспектом для розгляду є інтеграція різних видів мовленнєвої діяльності, що дедалі частіше застосовується на заняттях. Під впливом популярного комунікативного підходу, що полягає у моделюванні ситуацій реального життя та навчанню саме тим вмінням, які необхідні для спілкування. Завдяки цьому методу студенти привчаються одночасно сприймати іншомовний матеріал, розуміти його та реагувати відповідним чином. Інтегрований розвиток вмінь студентів з чотирьох видів мовленнєвої діяльності має логічне обґрунтування, оскільки у реальному процесі спілкування читання, говоріння, аудіювання та письмо знаходяться у тісному

взаємозв'язку. Навчання переліченим вище видам мовленнєвої діяльності окремо один від одного може виявитися штучним та малоефективним. Саме тому доцільними є такі завдання, які сприяють комплексній активізації вмінь студентів. Значні перспективи у цьому відношенні відкриває читання, яке часто лежить в основі аудиторних занять та самостійної пізнавальної діяльності студентів. Текст дозволяє активізувати найрізноманітніші види робіт, адже його можна читати і слухати, переказувати усно та письмово, обговорювати з іншими, ставити запитання і відповідати на них, виконувати творчі завдання тощо. Варто додати, що навчання читанню та робота з текстом дозволяють також розвивати інтегровані вміння в межах інтеграції граматичного, тематичного та функціонального компонентів. Крім традиційних вправ для навчання читання (відповіді на запитання, визначення вірних чи хибних тверджень, пошук необхідної інформації у тексті), пропонують такі цікаві та ефективні завдання, як передбачення сюжету книги судячи з обкладинки, назви, заголовків розділів чи анотації (в якості дотекстових вправ); коментування певних уривків чи речень з тексту; створення плакатів із зображенням персонажів або окремих епізодів твору; роздуми щодо деталей, які не згадуються у книзі; читання рецензії на книгу, висловлюючи у письмовому вигляді свою згоду чи незгоду; написання листа від імені героя історії; роздуми на тему можливої екранізації літературного твору; пропозиції щодо можливої кінцівки; характеристика культурологічного компоненту (відмінності культур народів) тощо [5].

Принцип комунікативної спрямованості навчання. Цей принцип, як зазначають Н. Д. Гальскова та Н. І. Гез, притаманний сучасному навчанню ІМ і діє незалежно від виучуваної мови. Можемо додати, що в процесі оволодіння другою ІМ контекст іншомовної діяльності учнів розширюється. Завдяки реалізації вказаного принципу формуються риси полікультурної особистості, що дає йому можливість брати участь у міжкультурному спілкуванні. На сьогодні безсумнівним є той факт, що розвиток здібності та готовності кожної особистості до взаємодії із представниками інших культур є обов'язковою вимогою сучасної мовної освіти. Реалізація зазначеного принципу полягає у наближенні процесу навчання до умов реальної комунікації, тобто процес навчання повинен мати характер моделі реального спілкування. Ця думка була висловлена у свій час Ю. І. Пассовим, який підкреслив, що процес навчання спілкування, як і будь-яка інша модель, є спрощеним, однак основні параметри моделі мають бути збережені. Ці параметри визначені таким чином:

- діяльнісний характер мовленнєвої поведінки учнів;
- предметність процесу комунікації, яка повинна бути змодельована обмеженим, але точним набором предметів обговорення;
- ситуації спілкування, які моделюються як найбільш типові варіанти взаємовідносин тих, хто спілкується;

– мовленнєві засоби, які забезпечують процес спілкування і навчання в таких ситуаціях; реальна система цих засобів має бути спрощеною, але такою, яка виконує ті ж функції.

Принцип міжкультурної спрямованості навчання другої ІМ. Як відомо, при сприйнятті іншої культури відбувається порівняння з досвідом у рідній культурі. Такий підхід сприяє розширенню світосприйняття учнів, збагаченню палітри картини світу, усвідомленню місця своєї рідної культури у полікультурному світі[3].

Принцип соціокультурної спрямованості навчання другої ІМ. У процесі навчання другої ІМ використовувались автентичні матеріали різного характеру, завдяки чому студенти знайомляться із національними, культурними традиціями носіїв виучуваної мови, збагачуються знаннями мовленнєвої та немовленнєвої поведінки представників іншої культури, мають можливість порівняти характерні ознаки різних культур і своєї рідної. Автентичний матеріал представляє собою усні та письмові тексти, які є реальним продуктом носіїв мови. Автентичний матеріал відображає національні особливості та традиції побудови і функціонування тексту. Такий матеріал дає змогу зрозуміти особливості мовленнєвої та немовленнєвої поведінки носіїв виучуваної мови, стиль їхнього життя та характер мислення. Необхідно зауважити, що лише за умови оволодіння основними відомостями про країну, її соціальний устрій і реалії побуту, мистецтвом, літературою стає можливим діалог культур[2, 26-28].

Принцип використання контрастивного підходу у навчанні другої іноземної мови. Реалізація цього принципу дала можливість виявити як подібності, так і розбіжності в системах виучуваних мов, у побудові висловлювань на рівні тексту. Для подолання інтерференції при опануванні двох іноземних мов нами використовувались контрастивні вправи, які сприяли прискореному формуванню навичок та розвитку вмінь[6]. Принцип використання контрастивного підходу співвідноситься і з принципом урахування штучного субординативного трилінгвізму, який був визначений М. В. Баришніковим. Зауважимо, що мовна ситуація в Україні є іншою. Історично склалося так, що практично всі жителі нашої країни є білінгвами: володіють як українською, так російською мовами. Різниця полягає лише у рівні володіння цими мовами. У навчальних закладах є можливість опанувати дві або більше іноземні мови. Як визначено у Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти, мультилінгвізм – це знання певної кількості мов або співіснування різних мов у окремому суспільстві. Мультилінгвізм може бути досягнутий шляхом урізноманітнення мов, що пропонуються для вивчення в окремій школі чи освітній системі, або заохочення учнів вивчати більш ніж одну мову [1, 24]. При оволодінні другою іноземною мовою має місце порівняння етикету, норм поведінки представників різних народів у певних ситуаціях спілкування, співставлення країнознавчої інформації.

Висновки та результати дослідження. Таким чином, у цій статті було окреслено методичні принципи навчання другої ІМ у ВНЗ. На нашу думку,

реалізація цих принципів сприятиме удосконаленню процесу оволодіння студентами як другою, так і наступними іноземними мовами.

Список використаних джерел

1. Барышников Н. В. Методика обучения второму иностранному языку в школе /Н. В. Барышников. – М. : Просвещение, 2003. – 159 с. –(библиотечка учителя).
2. Бим И. Л. Концепция обучения второму иностранному языку (немецкому на базе английского) :Учебное пособие / И. Л. Бим. – Обнинск : Титул, 2001. – 48 с.
3. Голуб І. Ю. Формування у майбутніх перекладачів соціокультурної компетенції у процесі вивчення німецької мови після англійської: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / ІваннаЮріївна Голуб. – К., 2010. – 373 с.
4. Щепилова А. В. Когнитивный принцип в обучении второму иностранному языку: к вопросу о теоретическом обосновании // Иностранные языки в школе. – 2003. – № 2. – С. 4-11., с. 4-11.
5. Lyutaya T. Reading Logs: Integrating Extensive Reading with Writing Tasks / Tatiana Lyutaya [Electronic resource]: English Teaching Forum 2011, Volume 49, Number 1. – Access mode:
http://americanenglish.state.gov/files/ae/resource_files/49_1_5_lyutaya.pdf)
6. Deutsch als zweite Fremdsprache: Fernstudieneinheit 26 / [G. Neuner, B. Hufeisen, A Kursisau.a.]. – Kassel – München : Langenscheidt, 2009. – 174 S.